

**Історія та пам'ять під час
російсько-української війни**

**Historia i pamięć w czasie wojny
rosyjsko-ukraińskiej**

**Юрій Латиш
Yurii Latysh**

Історичні аргументи російської агресії

События

Стаття Володимира Путіна «Про історичну єдність росіян та українців»

12 июля 2021 года 17:00

Нещодавно, відповідаючи під час «Прямої лінії» на питання про російсько-українські відносини, сказав, що росіяни та українці – один народ, єдине ціле. Ці слова – не данина якійсь кон'юктурі, поточним політичним обставинам. Говорив про це неодноразово, це моє переконання. Тому вважаю за необхідне докладно викласти свою позицію, поділитися оцінками сьогоденної ситуації.

Одразу підкреслю, що стіну, яка виникла в останні роки між Росією та Україною, між частинами, по суті, одного історичного і духовного простору, сприймаю як велику спільну біду, як трагедію. Це, передусім, наслідки наших власних помилок, яких ми припустилися у різні періоди. Але й результат цілеспрямованої роботи тих сил, які завжди прагнули підірвати нашу єдність. Формула, що застосовується, відома споконвік: розділяй та володарюй. Нічого нового. Звідси і спроби зіграти

- заперечення існування українського народу та української мови;
- неісторичність української держави;
- Україна – «failed state»;
- Україна – нацистська держава;
- концепції «руського мира», Новоросії, розділеного російського народу;
- використання історії для виправдання територіальних претензій претензій.

Демонтаж пам'ятного знака жертвам Голодомору в Маріуполі

Відновлений пам'ятник Леніну в Мелітополі

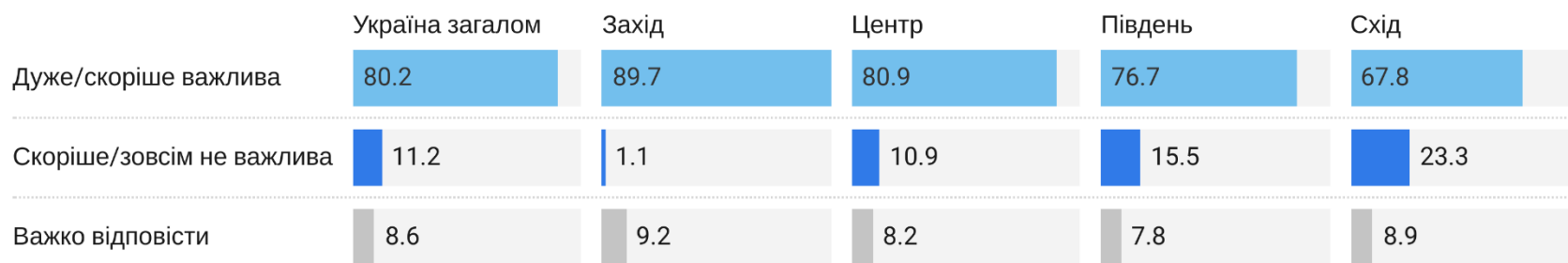

Радянська символіка у російській пропаганді

Зміни у ставленні українців до політики пам'яті

Наскільки для Вас особисто важлива політика національної пам'яті?

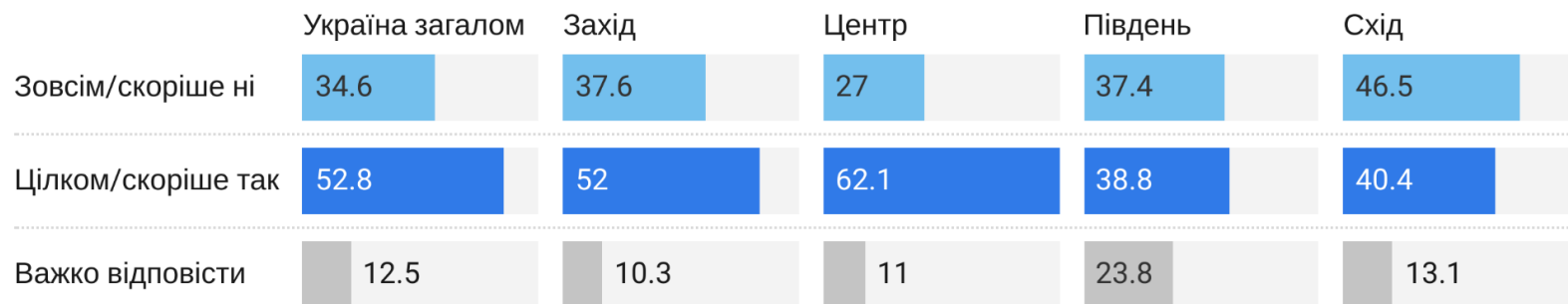

Опитування проведене Фондом «Демократичні ініціативи» спільно з соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки програми MATRA з 13 по 21 грудня 2022 року. Опитування проведене в усіх областях України, за винятком Луганської та Донецької областей та АР Крим. У Запорізькій, Миколаївській, Харківській та Херсонській областях – на підконтрольних уряду територіях та на яких не ведуться бойові дії. Опитано 2018 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

Зміни історичних поглядів в Україні після 24 лютого 2022 року

- Повномасштабна агресія Росії проти України відчутно вплинула на сприйняття ідеологічних питань, особливо пов'язаних із «спільною» радянською історією.

Чи вплинув напад Росії на Україну на Ваше бачення радянського минулого?

Опитування проведене Фондом «Демократичні ініціативи» спільно з соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки програми MATRA з 13 по 21 грудня 2022 року. Опитування проведене в усіх областях України, за винятком Луганської та Донецької областей та АР Крим. У Запорізькій, Миколаївській, Харківській та Херсонській областях – на підконтрольних уряду територіях та на яких не ведуться бойові дії. Опитано 2018 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

Основні тенденції політики пам'яті України під час війни

- **Деколонізація** – «позбавлення від імперського, постімперського, радянського символізму, інших символів російської імперської гегемонії в українському публічному просторі, культурі, освіті, архітектурі, засобах масової інформації (медіа), топоніміці тощо» (Закон України «Про деколонізацію гуманітарної сфери України»);
- **Сек'юритизація** – історична наука та пам'ять відносяться до сфери національної безпеки;
- **Вепонізація** (озброєння) – історія та пам'ять перетворюються на «поле бою».

Реалізація політики пам'яті України під час війни

- Законодавче та нормативне регулювання історії та пам'яті під час війни (Закон «Про внесення змін до Закону України "Про географічні назви" щодо деколонізації топонімії та впорядкування використання географічних назв у населених пунктах України», Заява Верховної Ради України «Про визначення існуючого в Російській Федерації політичного режиму як рашизму та засудження його ідеологічних засад і суспільних практик як тоталітарних та людоненависницьких», лист Генерального штабу, розісланий Міністерством освіти та науки України у ЗВО з історичною періодизацією російсько-української війни») – участь держави у створенні концептів «рашизму» та геноциду українського народу російською армією;
- Знищення російських та радянських пам'ятників, перейменування топонімів;
- Широке використання ЗМІ та соціальних мереж для пропаганди історичних наративів;
- Зміни у шкільному курсі історії (центральний наратив: колоніальний статус України у складі Російської імперії / СРСР).

Деколонізація

НАЙБІЛЬША КІЛЬКІСТЬ ПЕРЕЙМЕНОВАНИХ ТОПОНІМІВ*

Перейменовували назви вулиць, провулків, районів, бульварів, парків, скверів, площ, озер та теплоходів.

179
Суми

ТОП
5
МІСТ

237
Київ

232
Вінниця

183
Кривий Ріг

182 Кам'янське

*Оновлені дані станом на 28 грудня 2022 року

ТОП-10 найчастіше вживаних топонімів, рекомендованих до перейменування

- Юрій Гагарін
- Олександр Пушкін
- Іван Мічурін
- Валерій Чкалов
- Максим Горький
- Михайло Лермонтов
- Олександр Суворов
- Володимир Маяковський
- Олександр Матросов
- Володимир Комаров

Пушкінопад

- Пам'ятники Олександрі Пушкіну оголошено символами російської імперської політики
- 7 квітня 2022-го – перший демонтований Пушкін в Мукачево
- Загалом демонтовано 34 «Пушкіних».

34 ПAM'ЯТНІ ЗНАКИ НА ЧЕСтЬ ПУШКІНА ДЕМОНТУВАЛИ ПО УКРАЇНІ ЗА РІК*

7 квітня 2022 року в Мукачево на Закарпатті демонтували перший пам'ятник Олександрі Пушкіну – поету, що став символом російської імперської політики.

* За даними, отриманими від обласних військових адміністрацій та з відкритих джерел. Інформація може доповнюватися.

Демонтовані пам'ятники: Київ

Демонтовані пам'ятники

Харків,
Пушкін

Одеса,
«пам'ятник засновникам», Катерина II

Мальчик,
водочки нам
принеси – мы
домой летим

Рашизм

Заява Верховної Ради України 2.05.2023

Рашизм – новий різновид тоталітарної ідеології та практики, який лежить в основі режиму, що сформувався у Російській Федерації під керівництвом президента В.Путіна та ґрунтуються на традиціях російського шовінізму й імперіалізму, практиках комуністичного режиму СРСР та націонал-соціалізму;

Характерні ознаки та наслідки рашизму:

- - системні порушення прав та основоположних свобод людини;
- - культ сили та мілітаризм;
- - культ особи очільника та сакралізація інститутів держави;
- - самозвеличування Росії та росіян за рахунок насильницького пригнічення та/або заперечення існування інших народів;
- - використання з метою реалізації експансіоністської державної політики практики поширення серед інших народів російської мови та культури, російської православної церкви, медіа, політичних та громадських інституцій, пропагування ідей «руського мира»;
- - систематичне порушення норм і принципів міжнародного права, суверенних прав інших держав, їхньої територіальної цілісності та міжнародно визнаних кордонів, недотримання принципу незастосування та погрози застосування сили;
- - створення, фінансування та збройна підтримка незаконних збройних формувань та сепаратистських рухів на територіях інших суверенних держав, створення та підтримка терористичних організацій;
- - використання заборонених методів ведення війни та системне вчинення воєнних злочинів та злочинів проти людяності;
- - систематична організація та провадження масових вбивств, страт, катувань, депортацій, створення штучних умов для виникнення голоду та інших видів масового фізичного терору, геноциду, переслідування з етнічних, національних, релігійних, політичних та інших мотивів;
- - регулярне застосування до інших країн практики економічного та енергетичного шантажу;
- - регулярне висування погроз у застосуванні проти інших країн ядерної зброї та створення техногенних катастроф.

Рашизм

«Йдеться про новітню версію «руського фашизму». Еволюція російського фашизму відбувалася паралельно з націєтворенням українців. Значною мірою він був реакцією на розвал імперії та становлення постімперських націй. Порівняно з попередніми версіями російського фашизму (ільїнський фашизм, дугінська фашистська концепція), які були маргінальними псевдотеоретичними побудовами й існували у своїх маргінальних лакунах, путінізм, тобто сучасний [російський] фашизм-тоталітаризм – це державна теорія і практика». **(Лариса Якубова)**

Геноцид українського народу

- 14 квітня 2022 – інтерв'ю Володимира Зеленського BBC: *«це не війна, це геноцид»*.
- 14 квітня 2022 – заява Верховної Ради України «Про скоєння Російською Федерацією геноциду в Україні».
  - Докази геноциду:
    - масові звірства (зокрема, в містах Буча, Ірпінь, Маріуполь, селища міського типу Бородянка, Гостомель та багатьох інших населених пунктах на території України), що виявлялися у численних випадках вбивств, викрадення, жорстокого позбавлення свободи людей, їх катування, зґвалтування, глумління над тілами вбитих і замучених
    - умисні убивства та завдання виняткових страждань (блокада населених пунктів, недопущення гуманітарної допомоги та перешкоджання евакуації цивільного населення, захоплення та цілеспрямоване знищення об'єктів інфраструктури, що забезпечує базові потреби людей);
    - примусове переміщення українських дітей на територію Російської Федерації та передача їх на виховання до чужого середовища з метою знищення їхньої самоідентифікації як українців;
    - випадки фізичного та психологічного насильства щодо населення України, представників українських органів державної влади та органів місцевого самоврядування, представників громадських організацій та інших місцевих активістів, журналістів, священнослужителів та інших авторитетних в українському суспільстві осіб;
    - дії, спрямовані на створення умов, що розраховані на поступове знищення українського народу через підлив економічного потенціалу та безпеки, які проявляються у знищенні об'єктів господарської інфраструктури.

6 ознак геноциду в Україні за Тімоті Снайдером

- 1) опис України як «недержави» (Володимир Путін та російська пропаганда регулярно заперечують існування України);
- 2) невизнання українського народу народом, уявлення про них як штучно створену націю, як «неправильних» росіян;
- 3) роз'єднання українців російською пропагандою;
- 4) заперечення Росією попередніх геноцидів (Голодомору);
- 5) «теорія заміщення, яка каже, що одні народи можуть прийти та забрати землю іншого народу, витіснити його і почати там жити»;
- 6) «перевантаження геноцидом», коли люди бачать так багато доказів намірів здійснити геноцид, що починають сумніватися, що те, що вони бачать, є геноцидом. Росія першою висуває звинувачення, постійно каже, що українці – нацисти, що на Донбасі геноцид робить саме Україна, і це всіх спантеличує.